

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie
Instytut Ochrony Zdrowia, Zakład Pielęgniarstwa
Higher Vocational School in Tarnów
Institute of Health Care, The Nursing Department

BARBARA KUBIK, ZOFIA MUSIAŁ,
MAŁGORZATA PASEK, MAŁGORZATA SCHLEGEL-ZAWADZKA

*The educational function of the nurse in preparation
of the diabetic patients for self-care. Preliminary study*

**Edukacyjna funkcja pielęgniarki w przygotowaniu
chorych na cukrzycę do samoopieki, Badania wstępne**

Cukrzyca stanowi jeden z głównych problemów zdrowotnych i społecznych we współczesnym świecie, wynikającym ze znacznego rozpowszechnienia choroby, niekorzystnego wpływu cukrzycy na jakość i długość życia chorych, oraz ogromnych kosztów związanych z jej kompleksowym leczeniem. W Polsce, na cukrzycę choruje obecnie około 1,8 miliona ludzi, a na całym świecie przeszło 151 milionów. Według prognoz WHO, do roku 2005 liczba chorych na cukrzycę ulegnie podwojeniu[1,2].

Cukrzyca jest chorobą przewlekłą i chociaż całkowite jej wyleczenie nie jest obecnie możliwe, stosowana terapia ogranicza negatywny wpływ choroby na jakość życia, pozwala tysiącom chorym na uzyskanie dobrego stanu zdrowia i samopoczucia. Integralną częścią terapii pacjentów z cukrzycą jest edukacja zdrowotna realizowana przez zespół terapeutyczny względem chorych i ich rodzin[3]. Kształtowanie u chorych z cukrzycą odpowiedzialności za własne zdrowie, wyposażenie w wiedzę i umiejętności do życia z chorobą zmniejszy ich lęk i poczucie inwalidztwa, może stać się podstawą prawdziwej samodzielności i niezależności pacjenta[4,5].

W edukacji chorych na cukrzycę dużą rolę do spełnienia mają pielęgniarki, ponieważ to one są najbliżej pacjenta, szczególnie w okresie jego hospitalizacji. Właściwa edukacja, połączona z profesjonalną, empatyczną i kreatywną postawą pielęgniarki ma ogromne znaczenie dla jakości życia pacjentów z cukrzycą i ich rodzin[6].

Celem pracy była ocena udziału pielęgniarek pracujących w oddziałach internistycznych w przygotowaniu chorych na cukrzycę do samoopieki. Dla osiągnięcia celu pracy wyodrębniono następujące problemy badawcze:

1. Czy edukacja zdrowotna chorych na cukrzycę jest elementem stałym w pracy pielęgniarek?
2. Źródła wiedzy pielęgniarek z zakresu cukrzycy i edukacji zdrowotnej.
3. Tematyka działań edukacyjnych podejmowanych przez pielęgniarki w aspekcie przygotowania chorych na cukrzycę do samoopieki.
4. Stosowane przez pielęgniarki metody i formy edukacji zdrowotnej.
5. Ilość czasu przeznaczana przez pielęgniarki na edukację zdrowotną pacjentów z cukrzycą.

MATERIAŁ I METODA

Badania przeprowadzono w okresie od września do listopada 2004 roku w Tarnowie, Tuchowie i Dąbrowie Tarnowskiej. Uczestniczyło w nich łącznie 75 pielęgniarek pracujących w oddziałach internistycznych czterech szpitali. Do uzyskania materiału badawczego wykorzystano metodę sondażu

diagnostycznego, którą stanowił autorski kwestionariusz ankiety, skonstruowanej dla potrzeb badania.. Badania były anonimowe.

WYNIKI BADAŃ I ICH OMÓWIENIE

Charakterystykę grupy badawczej przedstawia tabela nr 1. W grupie badanych pielęgniarek, 56,0% /42/ w celu podniesienia kwalifikacji zawodowych korzystało z różnych form doskonalenia zawodowego. Kursy doskonalące ukończyło 21,3%/16/, kursy kwalifikacyjne 16,0%/12/, z kursów specjalistycznych skorzystało 16,0%/12/, w tym kurs z zakresu diabetologii ukończyło 6,7%/5/. Dwie respondenci tj. 2,7% studiuje zaocznie pielęgniarstwo. Większość badanych 53,3%/40/ podaje, że przygotowanie chorych na cukrzycę do samoopieki jest elementem stałym ich pracy, 38,7%/29/ czasami włącza się w działania edukacyjne pacjentów z cukrzycą, niewielki odsetek 8,0%/6/ ankietowanych rzadko podejmuje edukację chorych na cukrzycę.

Przygotowanie pacjentów z cukrzycą do samodzielnego i niezależnego funkcjonowania w codziennym życiu, wymaga współpracy pielęgniarki z innymi członkami zespołu terapeutycznego. W badanej grupie 77,4%/58/ pielęgniarek współpracuje z innymi pielęgniarkami, lekarzem i dietetykiem, tylko z lekarzem współpracuje 9,3%/7/ badanych i tyle samo 9,3%/7/ wskazało dietetyka jako osobę, która włącza się do działań edukacyjnych realizowanych przez pielęgniarki. Niewielki odsetek badanych 4,0%/3/ deklaruje również współpracę z pielęgniarką środowiskowo-rodzinną.

Źródła wiedzy badanych z zakresu cukrzycy i prowadzonej w tej chorobie edukacji zdrowotnej obrazuje ryc.1. Wyniki w niej przedstawione nie sumują się do 100%, ponieważ badani najczęściej wskazywali kilka źródeł pozyskiwania informacji .

Edukacja chorych na cukrzycę wymaga szczegółowej, obszernej, rozłożonej w czasie realizacji tematyki, dotyczącej istoty choroby i jej objawów, powikłań, samokontroli, kierunków terapii i pielęgnowania. W prowadzonych badaniach podjęto próbę uzyskania informacji, które zagadnienia są realizowane przez pielęgniarki w sposób szczegółowy, a które ogólnie i nie przygotowujący w pełni chorych z cukrzycą do samoopieki. Z sześciu zaproponowanych do edukacji obszarów zagadnień, większość badanych wskazała cztery, w obrębie których, szczegółowo przygotowuje pacjentów z cukrzycą do samoopieki. Te obszary to: samokontrola i samoobserwacja, stosowanie insuliny i leków doustnych, samopielęgnacja, tryb życia. Szczegółową analizę tematyki edukacji zdrowotnej chorych na cukrzycę podejmowaną w pracy przez pielęgniarki przedstawia ryc.2.

Złożoność i różnorodność problematyki cukrzycy , wynikająca z jej przewlekłego i nieuleczalnego charakteru sprawia, że wielu chorujących na to schorzenie nie może sprostać wszystkim wymaganiom związanym z samoopieką. Dlatego też, edukacja zdrowotna powinna objąć rodzinę i osoby z najbliższego otoczenia chorego. Problem ten poruszony w badaniach, ujawnia niepokojący fakt, że tylko 16,0% /12/ ankietowanych pielęgniarek podejmuje edukację rodziny pacjenta, natomiast 84,0% /63/ badanych tego nie robi. W pracy edukacyjnej z chorym na cukrzycę pielęgniarki wykorzystują różne metody. Najczęściej wybieraną metodą jest rozmowa indywidualna z chorym 100% /75/, połączona z wykorzystaniem dostępnych w oddziale tematycznych broszur i ulotek 66,5%/50/ i wskazaniem choremu literatury 50,5% /38/, pokaz i ćwiczenia są metodami z wyboru 46,5% /35/ badanych. Pogadanka jest metodą wykorzystywaną w edukacji chorych na cukrzycę przez 34,5% /27/ pielęgniarek (ryc.3). Oddziały, w których pracują respondenci nie są wyposażone w pomieszczenia przeznaczone do edukacji chorych. Pielęgniarki prowadzą edukację zdrowotną pacjentów z cukrzycą w sali chorego lub pokoju dziennym.

Tylko 13,3% /10/ badanych dostosowuje czas edukacji indywidualnie, w zależności od potrzeb chorego. Szczegółową analizę czasu przeznaczanego przez pielęgniarki w swojej pracy na edukację zdrowotną pacjentów z cukrzycą przedstawia ryc.4.

Opracowane, szczegółowe standardy opieki pielęgniarskiej podkreślają znaczenie oceny skuteczności podejmowanych działań edukacyjnych. W badanej grupie tylko 21,3% /16/ dokonuje takiej oceny zawsze po przeprowadzonej edukacji, 66,7% /50/ czasami, natomiast 12,0% /9/ nigdy nie ocenia efektów prowadzonej przez siebie edukacji chorych.

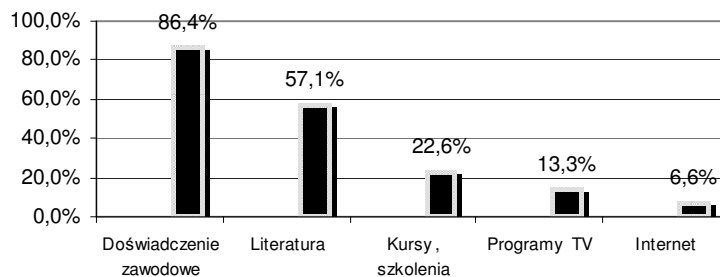
Czynniki utrudniające realizację funkcji edukacyjnej względem chorych na cukrzycę, wymieniane przez badanych to mała ilość personelu pielęgniarskiego i brak czasu 52,0% /39/, podeszły wiek i stan chorego 28,0% /21/, krótki pobyt pacjenta w oddziale 13,3% /10/, utrudniony kontakt z rodziną pacjenta 6,7% /5/.

Pielęgniarki uczestniczące w badaniach są świadome znaczenia edukacji zdrowotnej dla poprawy jakości życia chorych na cukrzycę, oraz wiążących się z pełnieniem przez siebie funkcji edukacyjnej wymogów posiadania rozległej, fachowej wiedzy, umiejętności przekazywania celów działania, planowania pracy, znajomości form i metod dydaktycznych, umiejętności dyskusowania i przekazywania wiedzy. Niemal wszystkie badane pielęgniarki 96,0% [72] odczuwają potrzebę ciągłego doskonalenia i postrzegają tę potrzebę jako drogę do osiągnięcia pełnego profesjonalizmu w pełnieniu funkcji edukacyjnej.

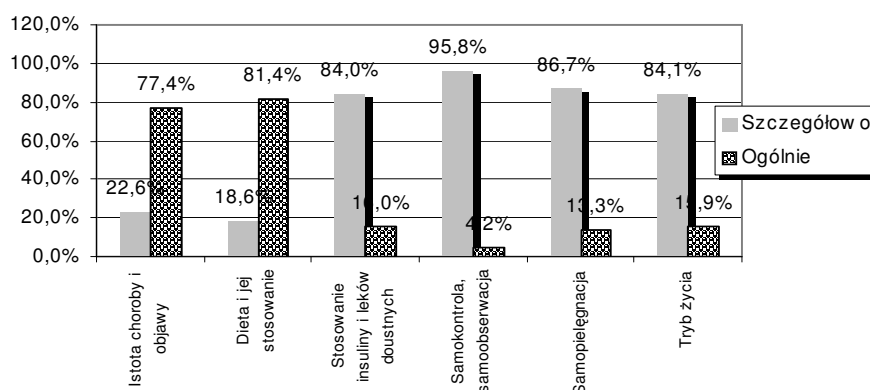
Tab.1 Ogólna charakterystyka badanych

Charakterystyka badanych	% badanych
Wiek	
Do 25 lat	11,9%
26-30 lat	21,3%
31-40 lat	53,2%
41-50 lat	18,6%
Wykształcenie	
wyższe	5,6%
średnie	94,6%
Staż pracy w zawodzie	
Do 5 lat	16,0%
5-10 lat	20,0%
10-15 lat	24,8%
15-20 lat	23,2%
Powyżej 20 lat	16,0%

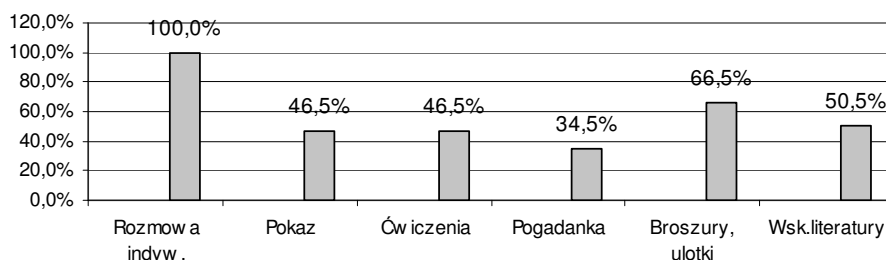
Ryc. 1 Źródła wiedzy pielęgniarek z zakresu cukrzycy i edukacji zdrowotnej

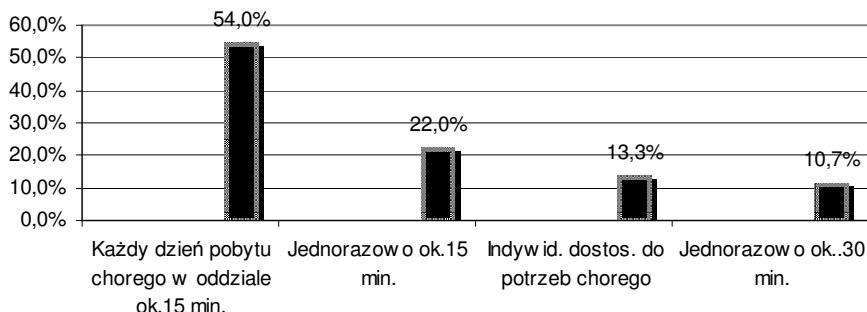
Ryc. 2 Tematyka edukacji zdrowotnej u chorych z cukrzycą podejmowana przez pielęgniarki

Ryc.3. Metody i środki stosowane przez pielęgniarki w edukacji chorych na cukrzycę

Ryc.4. Czas przeznaczony przez pielęgniarki w swojej pracy na edukację zdrowotną chorych z cukrzycą

WNIOSKI

1. Edukacja zdrowotna chorych na cukrzycę jest stałym elementem pracy większości badanych pielęgniarek.
2. Pielęgniarki przygotowują szczegółowo chorych na cukrzycę do samoopieki tylko w wybranych obszarach zagadnień.
3. Edukację rodzin chorych na cukrzycę podejmuje mała ilość pielęgniarek.
4. Niewielki odsetek badanych uzależnia czas przeznaczony na edukację od indywidualnych potrzeb pacjenta.
5. Permanentne dokształcanie pielęgniarek jest w ich opinii potrzebą i główną drogą podnoszenia jakości świadczeń edukacyjnych chorych na cukrzycę.

PIŚMIENNICTWO

1. Day JL. Jak żyć z cukrzycą? Poradnik Brytyjskiego Towarzystwa Diabetologicznego dla chorych na cukrzycę typu 2. Gdańsk: Via Medica; 2003, s.1-8.
2. Płaczkiewicz E. Standardy opieki medycznej nad chorymi na cukrzycę. Med. Prakt. 2002,4: 47-91.
3. Abramczyk A. Profilaktyka i wczesne wykrywanie cukrzycy w praktyce pielęgniarstwa środowisko-rodzinnej. Wrocław; 2002, s.72-73.
4. Tatoń J: Cukrzyca. Nauczanie samoopieki. Warszawa: PWN, 1995
5. Abramczyk A, Turowski K (red): Wybrane szczegółowe standardy pielęgniarstwa opieki klinicznej. Lublin 1996, s.73-75
6. Kawczyńska-Butrym Z. Rola pielęgniarstwa w promocji zdrowia-przygotowanie, zakres roli. Promocja Zdr. Nauki Społ. Med., 1994: 88-96.

STRESZCZENIE

Celem pracy była ocena udziału pielęgniarstwa w przygotowaniu chorych na cukrzycę do samoopieki. Badaniem objęto 75 pielęgniarzek pracujących w oddziałach internistycznych w regionie tarnowskim. Do uzyskania materiału badawczego wykorzystano autorski kwestionariusz ankiety. Wszystkie pielęgniarki potwierdzają swój udział w edukacji zdrowotnej chorych na cukrzycę. Większość z nich, realizuje działania edukacyjne we współpracy z zespołem terapeutycznym. Pielęgniarki szczegółowo przygotowują pacjentów z cukrzycą tylko w wybranych obszarach zagadnień samoopieki. Niewielki odsetek badanych uzależnia czas przeznaczony na edukację od indywidualnych potrzeb pacjenta. Przygotowanie chorych na cukrzycę do samoopieki jest stałym elementem pracy większości badanych pielęgniarzek. Edukację rodzin chorych na cukrzycę podejmuje mała ilość badanych. Mimo, że większość pielęgniarzek dobrze ocenia swoje przygotowanie do edukacji zdrowotnej chorych na cukrzycę, odczuwają potrzebę ciągłego doszkalania w tym zakresie.

SUMMARY

The aim of the study was to evaluate the nurse participation in preparing the diabetic patients for self-care. The study comprised 75 nurses working at internal diseases wards within the Tarnów region. An author's questionnaire was used in order to obtain the research material. All the nurses have confirmed undertaking the health education of the diabetic patients. Most of them carry out educational tasks in cooperation with a therapeutic team. The nurses are very conscientious about preparing the diabetic patients, even though it is only with reference to carefully selected self-care issues. Very few of them condition the time spent on the education to a patient's individual needs. Preparation of the diabetic patients for self-care is definitely a standard element of work of most of the nurses under examination. A small number of the surveyed, though, admit to undertaking to educate the patients' families as well. Even though most of the nurses consider themselves to be well-trained for the health education of the patients with diabetes, they still feel constant need to keep up to date with the advances thereof.